

R. Jakopič:

Ivan Grohar.**I. Pogreb.**

Pero se mi upira in s težavo se mi oblikujejo misli, ko se spominjam na tisti pomladni večer . . .

Soparen pomladni večer. Po zaprašeni Martinovi cesti se pomika tiho in dolgočasno mrtvaški sprevod; reven je, kakor pogreb človeka, ki se plazi neopaženo skozi vsakdanjost, ki živi in izgine brez sledu, nepoznan, brezpomemben v delavnici človeške družbe. Le tropica pogrebcev ga spremlja na zadnji njegovi poti, le pičlo številce zvestih prijateljev. Trije venci — zadnji darovi tega sveta — vise ob strani njegove krste. Tik za krsto stopata preprosta moža kmečkega stanu, njima pa sledi mešana družba. Večino tvorijo ljudje, ki se ne dajo uvrstiti na prvi pogled v določen oddelek človeške družbe; med njimi tuintam kak gospod dostojne zunajnosti, majhno številce žensk in nekoliko mladeničev.

Kdo je, ki ga spremljajo k večnemu počitku? — Ivan Gohar. Tovariš! Danes bo stegnila domača zemlja prvikrat svoje roke po Tebi, da Te objame in Te pritisne na svoje srce in Ti postelje gorko v svojem naročju. Pa oh, za kakšno ceno!

Prah se vali krog sprevoda in moreča soparica se razliva na zemljo. Tihota krog in krog, le rahlo brenčanje Šentpeterskih zvonov se meša v bridke sanje pogrebcev. In trudno se pomika sprevod dalje po predoru. Skozi rumeni dim se trese medlo večerno solnce in odpre se široko ljubljansko polje. In njivice leže ob poti in dva človeka — mož in žena — okopavata razorano zemljo, kakor da bi vedela koga danes tu mimo peljejo, kakor da bi ga hotela prav praznično sprejeti in mu izkazati zadnjo čast, predno izgine v večnosti. Majhna cerkvena z zelenim stolpičem vabi k prijaznemu sprejemu. Za zidom pa so razkopani grobovi.

In kakor v sanjah tavamo za Teboj, ubogi tovariš. Grobovi ob desni, grobovi ob levi, pesek in kamenje, skoraj nobene travice, nobene cvetlice, skoraj nobenega življenja. Iz daljave čujem kakor rožljanje peska, kakor tiho petje železnih lopat. Grobokopi kopljejo nove grobove. In dalje po tej neizmerni poti, vedno dalje kakor v večnost, naravnost, nekoliko na desno, skozi dolgo vrsto komaj zasutih grobov in tam — tam zazija nova jama. Naša pot je pri kraju.

Tukaj, tovariš je Tvoj dom. Boreč in stradajoč si se opotikal po tej prekrasni zemlji, upal, iskal, tjobil, trpel in trpel, dokler se nisi tu ustavil. S trnjem in kamenjem je bila posuta Tvoja samotna pot, ker — Ti si bil eden izmed onih, katerim je usoda naložila življenske cilje, kakršnim množica nikdar ne sledi — in katerih nikdar ne odpušča. Tvoja preprosta duša ni mogla razumeti, da množici ničesar ne da, ako se ji sama da. Množica nima poželjenja po takem bogastvu, ampak hoče videti le samo svoje uboštvo proslavljeno v tisočeri odsevih.

Neizmerna puščoba in praznota se spusti na zemljo. Vrvi zaškripljejo ob pesku, krsta udarja votlo ob straneh jame. Kakor v težkih sanjah se ozrem naokrog, prsa se mi krčijo in srce mi utripa: „Kako si majhen slovenski narod, kako si majhen!“ ... In v temne sanje zadonijo besede: „Ivan Grohar, odšel si od nas!“ in kakor v molitvi ponavljamo: „Odšel si od nas!“ Čujem dalje govoriti — ne razumem več, le besede: „Odšel si od nas“ mi zvene v duši. In še enkrat se spogledamo drug drugega in zdi se mi, da se v tem trenutku razumemo. Še enkrat si sežemo v roke. „Jako soparno je, morebiti bo danes še deževalo.“ In zopet se razidemo, drug za drugim, vsak po svojih potih, po svojih opravilih. Za nami pa zaropota kamenje in zasuje sveži grob. Tako pokopava slovenski narod svoje izvoljence!

Torej zopet eden! Koliko jih je že požrla slovenska zemlja, koliko po spoznanju hrepenečih, koliko resnih in poštenih delavcev, katerim je bila pot zasuta predno so dosegli svoj cilj in zdaj še Ti! In koliko jih bo še šlo za Teboj? — Vsi, vsi, ki so nedolžnega srca, drug za drugim, dokler se ne očisti družba skoz in skoz. Že se kažejo znamenja in hitro se bliža čas, ko napoči doba blažene harmonije, ko zažari kraljestvo laži v svoji najmogočnejši gloriiji.

R. Jakopič:

Ivan Grohar.

II. Spomini.

Kakor spomladanski viharji zbeže leta gorečega hrepenenja, iskrenega upanja, leta prekipevajoče moči in volje; že se vlačijo blede megle čez deželo sanj. — Kdaj je bilo? Ali ni bilo včeraj, ko sem se trepetajočega srca podal na pot v svetišče umetnosti? Saj mi še mehko pljuskajo na ušesa valovi Izare, in ravnokar sem zapustil skromno bivališče F. Vesela, kjer sva kovala zopet brez povoljnega zaključka življenske načrte in reševala najine umetniške probleme. Noč je. Po Švabinskih poljih hodiva z majhnimi svetilkami na prsih, oborožena s slikarskim orodjem in skušava z vztrajnim naporom se uglobiti v skrivnostni čar tihe noči. In v druge kraje me nesejo spomini. Po hribih njegove domačije laziva z Groharjem in sanjava, rožnato upanje v srcih o srečni bodočnosti. In spomin plava za spominom. Oh! koliko let leži med tem blaženim časom in odurno sedanjostjo! Koliko nadpolnega dela, koliko navdušenega trpljenja, koliko poskušanj in koliko razočaranja od tedaj! Koliko, koliko lepih sanj in načrtov je razdejala kruta resničnost! Kje so sadovi tega trudapolnega življenja? Kam so se izgubili tovariši, poklicani skupno zidati temelj umetnosti na slovenskih tleh? Eden, ki je bil zavetišče mladim tovarišem, sklenil je zgodaj daleč od domovine; malenkostne okoliščine so iztrgale drugega iz našega majhnega kroga, tretji je rešil svoj čolnič na tuje. Enemu je bila naša družba preskrivnostna in odšel je. Z mrzlim srcem se je poslovil, saj se ni nikdar dosti zanimal zame in moje tovarše — kajti on ni imel časa za to.

Nekega dne, ko se je jel sneg tajati, pride Grohar k meni, izmučen do smrti, noge so se mu šibile in osušeni čeljusti sta mu šklepetali od notranjega mraza. In ko sem mu pogledal v njegove oči, spoznal sem, da je svoje delo že dokončal. „Ivan! zdaj pojdeš v Italijo; uredi svoje posle in pripravi se hitro na pot, ker pomlad se že bliža.“ Z nerazumnimi očmi me pogleda in s slabotnim glasom me začudeno vpraša: „Kaj praviš? V Italijo pojdem? Saj nimam denarja in nikdo mi ga ne bo dal. To ni mogoče, to ni res!“ — „Prav gotovo boš šel! Deželni odbor ti da podporo in pojdeš kamor ti drago. Pa slab si — pojdi najprej k zdravniku, da ti on kaj nasvetuje; potem pa stori le hitro

druga potrebna pota.“ — Solze upanja so se mu lesketale v očeh, ko se je poslovil. Jaz pa sem žalostno gledal za njim. Kakor dozorel klas se je zibal, noge so se mu opotekale. In slišal sem šumeti temne peroti Azraela. — Ko pa so ga v grob polagali, bilo mi je, kakor da se utrga velik kos od mojega telesa in se zvrne v črno zemljo. — In kje so oni drugi, ki jih je valovje umetnosti zaneslo slučajno v mojo bližino? Kje? ... Zdaj sem skoraj sam! — Pred menoj se odpira široka, samotna cesta. Življenja hrup mi doni le iz daljave. To je menda prava domovina umetnika. V samoti more zbranejšše slušati glasovom svoje duše; iz gotovega razdalja more bistreje opazovati vrvenje pisanega življenja, more globokeje pojmovati njega zmisel in namen.

Vse življenske prikazni doživljati v sebi in iz tega notranjega dožitka oblikovati, to mi je bil vedno edino pravi način umetniškega proizvodjanja, in iskren stik z naravo edina pot do umetnosti. Umevno je torej, da so mi bile akademične oblike od nekdaj zoprne, in da sem se zgodaj vadih hoditi po lastnih potih. Ko sem se v teh prvih letih iskanja in učenja seznanil z Jamo, sem kmalu spoznal, da je tudi on prevzet od podobnih nazorov. Sklenila sva tesno prijateljstvo in se posvetila z vnemo proučevanju narave v njenih oblikah in prikaznih. S tem namenom sva se ob priliki daljšega skupnega bivanja v Ljubljani tudi večkrat shajala v moji delavnici na Mirju in se vadila risati in slikati po živem modelu. Kasneje se je nama pridružil še L. Grilc, skoraj gotovo le v spominu na lepe akademične čase. Spominjam se, kako sem nekega dne delal in se trudil, da dosežem na platnu učinek, kakršnega je napravila name človeška postava pred menoj, kako sem se mučil najti vzroke tega učinka — pa brezuspešno. — Mož je stal pred belopobarvano steno, katero so lahno oplazovali žarki popoldanskega solnca. Nič nenavadnega, jako enostavno; vendar pa sem obupal in ustavil delo. Čutil sem, da se Jami podobno godi. In pogledal sem proti Grilcu. Ta je stal pred svojim stojalom in marljivo delal. Slika na platnu pa je bila skoraj gotova. In začuden ga vprašam, kako to, da je ozadje rjavo pobarvano, in da je poza akta drugačna, kakor v resnici. Grilc pa se prekanjeno namuzne in pravi: „Veš, to mora že tako biti; tako je namreč pravilo, da je ozadje temno, sicer se telo ne loči od njega; drugo pravilo pa ukazuje, da je črta, ki veže vratno jamico s peto, navpičnica, ker sicer človek ne more stati.“ — „Tako!? Vratna jamica in peta v navpičnici in ozadje rjavo? Glej, pred nama stoji živo človeško telo, tri metre od naju

oddaljeno in plastično se loči od odzadja, po katerem se ravnokar igrajo najraznovrstnejše barve v najnežnejših niansah; stoji zanesljivo kakor okamenelo, čeravno ne ležita vratna jamica in peta v navpičnici. Prijatelj! Tvoja pravila so napačna in zmota je tvoja umetnost.“ In skoraj gotovo sem se tudi jaz prekanjeno namuznil, ko sem pogledal Grilcu v preplašeni obraz. Žal mi je bilo pozneje, da sem reveža tako razburil s svojimi pregrešnimi besedami! Z Jamo pa sva bila utrjena v svojem prepričanju, da je najina pot, čeravno težavna, vendar edino prava in zato nisva obupala, kajti vedela sva, da prideva prej ali slej do cilja. —

V tem času sem videl v nekem oknu v Šelenburgovi ulici sliko, predstavljajočo Sveto družino. Ni bilo to ravno kaj posebno samostojno delo — spominjalo me je na neko sliko Dagnan Bouvereta v monakovski pinakoteki — vzlic temu me je zanimala, ker sem zapazil, da je slikar na potu se odpovedati akademskim pravilom in da išče svoj način izražanja. Podpisana je bila slika z I. Grohar. In mislil sem si: „Ta I. Grohar je nama soroden človek, tava še v nejasnem, pride pa prej ali slej do najinih zaključkov. Seznaniti se hočem z njim.“ Tedaj me je prešinila prvokrat misel, misel lepa in velika. Hotel sem jo slišati v zvoku besede in previdno sem se ozrl krog sebe, če me kdo ne opazuje in tiho sem šepetal: „Slovenska umetnost! — Niso sanje, nikakor ne. Saj nas je že nekaj! F. Vesel jadra v svojem že popolnoma jasnem toku, — vztrajno se bori z Jamo in s trdno voljo bova kmalu premagala vse zapreke in težave. I. Grohar se nam pridruži — in kdo ve, če ne živi nekod še kak nepoznanec, ki stremi z ravno tako resno voljo — in potem nam slede še drugi. — Da, da, tako bo. S skupnimi močmi začnemo zidati temelj slovenske umetnosti. Z zavednim svojim delom začnemo dramiti svoj ubogi, speči narod. Ustvarjati hočemo, kakor junaki in narod nas bo radostno objel. Narod z nami, in iz domačih tal vzraste umetnost, da jo bo občudoval ves svet...“ Tako sem mislil takrat. Bil sem namreč še mlad in neizkušen.

Moj sklep, seznaniti se z Groharjem, se je uresničil prej kakor sem pričakoval. Slučaj me je prinesel v Zalilog pod Sorico. Kar stopi nekega dne v gostilniško sobo mlad človek dolge postave. Njegov vesel obraz je bil s pikami gosto posut in tanki konci brk so mu viseli melanholično daleč navzdol, lase pa je imel kodraste. Okrogla usta so bila kakor na žvižg pripravljena in oči so se mu nedolžno smehljale. „To je slikar gospod Ivan Grohar,“ predstavi mi ga gospodinja, on pa doda: „Prišel sem iz Sorice, da se z vami

seznanim. Zvedel sem, da ste tu.“ — „Ravno prav,“ odvrnem jaz, „me jako veseli, ker tudi mene mika seznaniti se z vami.“ In prišel je k mizi, in razgovarjala sva se do poznega večera. Prihodnjega dne sem se nahajal na njegovem domu v Sorici. Ponosno in z zadovoljnim smehljajem mi razkazuje svoje umotvore, večidel šolske študije, ki vise v obilem številu po stenah. Nekoliko razočaran sem, pa kmalu se zopet potolažim, ko zapazim na stojalu najnovejšo začeto sliko. To je zopet tisti Grohar, s katerim sem se seznanil v Ljubljani. Začne me izpraševati po mojem mnenju o svojih delih, in odkrito mu razodenem svoje umetniške nazore. Pazljivo me posluša, kakor da vidi v meni starejšega svojega tovariša, čeravno sem bil mlajši od njega. Ni čuda! saj je prišel pozno do resnega učenja, šele po dovršeni vojaški službi je šel najprvo v Zagreb in potem v Gradec, kjer je obiskoval tri leta tamošnjo umetniško šolo, in ravnokar se je vrnil iz Monakovega.

Mikalo naju je na prosto in lahkini misli se podava na izprehod v sosedne hribe.. Oba sva jako dobro razpoložena in živahno se razgovarjava o slavni bodočnosti. To so bile ure zlatega upanja. Spominjam se, kako je veselo zavriskal, ko sva z višave gledala doli v solnčnato dolino in dihala sveži zrak. Sklenila sva prijateljstvo, in od tedaj sva korakala na svojih umetniških potih vedno drug poleg drugega. —

Žalostno je dandnes za umetnika, zlasti v prvi dobi svojega razvoja, če je prisiljen potom naročil vzdržavati svoj življenski obstanek. Namen umetnosti je, človeštvo duševno oplojati, in kadar zgreši ona ta svoj namen, izgubi tudi svojo upravičenost. Umetnik, izvrševatelj tega namena, stoji torej pred veliko, sveto nalogo, katero more le rešiti, če si prizadeva, da povzdigne svoje lastne duševne potence kolikor mogoče visoko nad površje vsakdanjosti. Umetnik biti se tedaj pravi: stremeti po spoznanju in resnici. Množica pa ima danes vse drugačne skrbi. Ne samo, da so ji izumrli njeni estetični instinkti, izgubila je tudi vse veselje nad resnico, nad spoznanjem in popolnostjo. Ona živi le za svoj telesni obstanek in bega za čutnimi nasladami in tudi v umetniku vidi le nekoga, ki naj laska njeni počutnosti. Ona ga hoče ponižati k malikovanju, on pa hrepeni po čistem obličju svojega boga. To nasprotje med zunanji razmerami in notranjim prepričanjem igra v življenju mnogih umetnikov nad vse žalostno vlogo. Tu odgovornost za podeljeno mu duševno imetje, katerega vsestransko izkoriščanje mu ni le naravna pravica, temveč sveta dolžnost, tam žalostna usoda,

ki ga sili sprejemati vsakdanji kruh iz rok one množice, katere nagoni ga hočejo zaslužniti, med tem, ko on čuti v sebi poklic ravno to množico duševno povzdigovati in oplojati. To je tragičen razpor, ki je pokopal že marsikaterega izvoljenca.

In ta tragični razpor spremlja ubogega Groharja skozi vse njegovo življenje. Komaj se je začelo daniti v njegovem umetniškem zavedanju, že je stal na razpotju: svet — ali umetnost. Notranja odločitev Groharju gotovo ni delala mnogo težav; neizmerno težko pa je bilo, spraviti to notranje prepričanje v soglasje z zunanjimi okoliščinami. Zato se Groharjev umetniški razvoj ni mogel tako hitro vršiti, kakor bi se to zgodilo v normalnih razmerah. Tako vidimo Groharja na prvi umetniški razstavi v Ljubljani še skoraj popolnoma v vezeh konvencionalnega slikarstva, četudi je že prišel do spoznanja svoje posebne umetniške nadarjenosti, ki mu je velevala iskati si lasten način izražanja. Kakor vsakemu resnemu umetniku, tako je bil tudi njemu tesen stik z naravo začetek in konec vsega učenja in znanja, pa vedno in vedno ga iztrga skrb za vsakdanji kruh iz njenega oživljajočega objema. Za Groharja se začne nekako dvojno življenje, ki konča šele z njegovo smrtjo. Na eni strani popolna udanost v to, kar spoznava on za umetnost, na drugi strani pa vedna podredba željam svojih naročnikov.

Za časa svojega bivanja v Ljubljani se uda s posebnim veseljem slikanju v prosti naravi, medtem ko izvršuje doma naročila, ki mu prinesejo nekoliko izkupnine. Poda se v samoto pod Koprivnik, kjer mu je za malo časa dopuščeno se utopiti nemoteno v proučevanje narave. Pa narava je stroga učiteljica! Kdo se ji more bližati brez strahu? Grohar še ni čutil dovolj moči v sebi, da bi si upal samostojno razmišljevati in občutiti njeno veliko misel, iskal si je pomoči in opore pri onih, ki so že gledali ta misterij. Njegovo bivanje pod Koprivnikom ni trajalo dolgo, sila ga prižene kmalu zopet v Ljubljano. Pa zaželen kosček kruha mu za zdaj izostane. S plahim srcem in tesnobnim občutkom upa v drugo razstavo; s hlastno vnemo sodeluje pri njeni uredbi in potem — čaka. Mora prodati, mora — na vsak način, sicer ne more dalje živeti. Tam po stenah vise njegove slike, skromno in še nekoliko neokretno se upa v njih osebnost umetnikova na dan. Pa ravno to je, kar zada njegovim nadam smrtni udarec. Kritika jih odkloni, kritika odkloni sploh vse, kar se drzne žaliti okus občinstva; kritika nasvetuje slovenskim umetnikom, naj pobero svoja kopita in naj se ne prikažejo več na domačih tleh,

če mislijo nadaljevati započeto smer. Grohar tava tih in samotен naokoli. Težak oblak leži na njegovi duši. —

Kakor motne sanje vlačijo se po mojih mislih spomini na ta žalostni čas. In vendar — skrivnostna svetloba se trese skozi žalostno temo teh dni — zmaga ideje nad življensko bedo in zemeljsko bolestjo. — Grohar, zaničevan od ljudi, v stiski in bedi, zaznamovan z znakom sramote, slika v globoki zapuščenosti svoj prvi znameniti umotvor, prijazno se smehljajočo „Pomlad“.

V jeseni istega leta se pada Grohar na Dunaj, pa beda ga spremlja. Vzlic temu ne omahne, kajti lepo in veliko upanje ga vzdržuje. Ne želi si nič več in nič manj, kakor razstaviti s svojimi tovariši na Dunaju. In če gre le količkaj po pravici, si misli Grohar, mora tam prodreti mlada slovenska umetnost. In potem — potem ji je tudi domovina odprta. Grohar je bil optimist in je imel nedolžno srce. On niti ne more dosti zameriti svojim rojakom, da so odklonili z nezaupanjem svoje mlade umetnike, ki razširjajo tako nove, tradiciji nasprotujoče umetniške nauke. Če pa je spregovorila dunajska kritika svojo mogočno besedo — tako upa on — potem bo narod svoje zavržene sinove s ponosnim veseljem objel . . .

✕ Grohar je bil optimist in je imel nedolžno srce.

Z Miethkejem smo se bili že dogovorili, da razstavimo v njegovem salonu in sicer v prihodnji jeseni, pa prizadevnost in hlast Groharjeva ter radovoljnost Miethkeja so pospešili otvoritev, tako da se je ta mogla vršiti že spomladi. Z največjo naglico smo se torej pripravljali na razstavo. Izbera nam ni delala mnogo preglavic, pobrali smo kar tiste stvari, ki smo jih imeli na drugi razstavi v Ljubljani ter pridejali le še malo novejših del. Dobre volje, četudi brez groša v žepu, odjadrava z Žmitkom iz Prage, da sodelujeva pri uredbi. Grohar naju pričakuje. Ko ga zagledam, se ga skoraj prestrašim, tako upal in slab je bil. Pa njegove oči so se mu vendarle smehljale od veselega pričakovanja. Dnevi so hitro minili, najvažnejše priprave so bile skoraj končane, zdaj je bilo treba opraviti le še nekaj obiskov. Ko sva z Bernekerjem absolvirala visoko ministrstvo, podava se z Groharjem na dolgo pot h kritiku dr. F. Servaesu. Bil je neprijazen popoldan, pa kaj početi? — Imela sva oba skup le še dvajset vinarjev v žepu in treba je bilo misliti tudi še na večerjo, zato sva sklenila, da greva peš. Moker sneg je naletaval in se mešal s tankim dežjem, in neskončno se je vlekla blatna cesta. Slabe volje sva bila kakor vreme, in malo sva govorila. Le v dolgih presledkih mi pripoveduje Grohar o svojem

življenju na Dunaju, kako strada — že tedne — mesece, kako se hrani le še s kruhom. Edini žarki v teh motnih, mrzlih zimskih dneh so mu bile ure, ki jih je smel preživeti v hiši svojega prijatelja E. Kristana. Tako doseževa proti večeru svoj cilj. Premočena sva bila, umazana in blatna. Ko stopiva v predvrt vile, prihajajo nama nasproti glasovi klavirja in petja. Služkinja, ki naju v veži sprejme, nama pove, da ima gospod goste; konečno se pa vendarle uda in naju naznani. Čez malo časa se zopet vrne in nama nakaže sobo, kjer naj pričakujeva gospoda. Predno pa vstopiva, naju nekoliko porogljivo premeri, potem smeje pokaže na prostor za odlaganje galoš. Prijazno ji razložim, da najina navada ni nositi galoš, nakar vstopiva. Nekoliko začudeno se gospod Servaes na naju ozre, no, pa se kmalu potolaži, ko mu pojasniva, kako in kaj, to se pravi, govoril sem večidel jaz, Grohar pa je prikimal in tuintam z globokim in prepričevalnim „da“ olajšaval svojo prepolno dušo.

Dunajska kritika je res govorila in sicer še lepše, kakor je Grohar pričakoval. Vse posledice pa, ki jih je izvajal iz tega dejstva, so izostale.

Že isto poletje ga najdem na Heblarjih pri Sorici, razočaranega, polnega skrbi za bodočnost. Delal je ravno na svoji sliki „Mecesen“. Svetujem mu, naj zapusti svojo vas in naj se preseli v Škofjo Loko, kjer tudi jaz že nekaj časa bivam. Brez denarja, potrj in neodločen pride v Loko.

Škofja Loka, to prijazno staro mestece sredi pisanega, valovitega sveta, je postala Groharju nova domovina. Tukaj med bogatimi polji in sočnatimi travniki, na zelenih bregovih Sore, v tihih gozdovih in v kamnolomih Kamnitnikov, razvila se je njegova umetnost do krasnega cveta, ki nam dehti tako sladko in domače nasproti. Tukaj je postal Grohar pravi slikar domače slovenske zemlje.

Prva leta v Škofji Loki mu preidejo še v precej znosnih okoliščinah: ima nekoliko naročil, ki mu pa dopuščajo vendarle še dovolj časa in prilike učiti se s popolno vdanostjo na srcu narave. Vedno večje in vedno globlje postajata njegovo spoznanje in njegova ljubezen. — Oh, kolikokrat sva prehodila prijazne livade, ki obdajajo staro škofijsko mestece, in pila v polnih požirkih iz studenca življenja, izvirajočega iz domačih tal! Grohar je bil navadno poln zaupanja. — Enkrat mora vendarle priti sreča, po kateri steza tako željno in hrepeneče svoje roke! Saj je ne zahteva zase, on jo hoče le za svojo umetnost! — In kadar potujejo njegove slike v svet

in žanjejo tam po različnih razstavah zasluženno priznanje, kako zna tako otroško se veseliti, tako blaženo upati!

Pa dnevi postajajo vedno mračnejši in mračnejši. Čim više se vzpenja njegova umetnost, čim lepše poganja, cvete, tem samotnejši in tem bolj zapuščen je Grohar. Zlata leta, na katera je tako dolgo z otroškim srcem upal — izostanejo in naposled ne upa več. — Mi pa, ki smo žalovali na njegovem grobu, mi smemo sicer objokovati umetnika, ki smo ga izgubili, človeku Groharju pa moramo privoščiti, da ga je usmiljena smrt odpeljala z rahlo roko iz življenja, polnega bridkih razočaranj in brezuspešnih bojov. — —

Hotel sem tem spominom dodati še nekaj besed, pa sem si premislil. Spomini naj sami govore. Kdor ne umeva tihe tragike tega umetniškega življenja, temu ljudi ne pomaga najlepši in najduhovitejši zaključek.

Iz življenja Tomaža Križaja.

Povest. Spisal Josip Hrastar.

V.

Lepa, topla noč je bila. Na jasnem nebu je plaval mesec in razsvetljeval okolico, da se je videlo kakor po dnevi. Komaj toliko je bilo sape, prihajajoče čez svetle gore, da so se jedva gibale najtanjše veje kostanjev na dvorišču pred Polajevo gostilno. Niso se gibale, samo podrhtovale so v pričakovanju in hrepenenju. Po vzduhu je dišalo po spomladi; njeni prvi poslanci niso mogli biti daleč, nevidno so že obkrožali Polajevino in pluli nad sanjajočo dolino. A česar so se dotekali na svojem potu, se je zbudilo iz sna, si je pomencalo oči in je zrlo začudeno okoli sebe. Drevje je bilo še golo, grmovje rjavo, a napela se je bila nenadno lubad, in skozi njo je sililo v brstje novo zelenje. In to življenje se je začelo prelivati drugo v drugo, je začelo polniti okolico v tej svetli mesečni noči. Človek bi vzel v roke popotni les, bi romal dalje lahkih nog in lahkega srca čez doline in bregove, prebredel bi potoke in reke, nič bi ga ne moglo ustaviti, preden bi se zavedel, bi bil v oblubljeni deželi, kjer ga pričakuje bela, topla roka, kjer koprne po njem mehke, drhteče ustnice in polne, kipeče grudi . . .